

Ivešić, M.

LIKOVNA RJEŠENJA U INTERIJERU SAMOSTANA SV. KATARINE I CRKVE UZNESENJA BDM U KREŠEVU

Sažetak: Ovaj članak istražuje ključne aspekte prostornog preuređenja interijera samostana i crkve u Kreševu, s posebnim naglaskom na umjetničke intervencije koje su omogućile usklađivanje tradicije i modernih umjetničkih tendencija. Kroz detaljan pregled elementa kao što su oltarni mozaik, ambon, krstionica, oltar, tabernakul i drugi važni segmenti, razmotrit će se kako je preuređenje omogućilo stvaranje prostora koji zadovoljava estetske, funkcionalne i duhovne potrebe zajednice, a istovremeno čuva duboku povijesnu i kulturnu baštinu. Preuređenje interijera samostana sv. Kate i crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kreševu predstavlja važan trenutak u kulturnoj i duhovnoj povijesti ovog povijesnog kompleksa. Rekonstrukcija nije bila samo tehnička obnova prostora, već duboko promišljanje o simbolici, estetici i funkcionalnosti vjerskog prostora. Svaki element preuređenja bio je pažljivo razmotren i izveden s ciljem očuvanja autentičnosti prostora, čime je omogućeno da crkva zadrži svoju povijesnu važnost, dok istodobno postaje prostor za suvremene duhovne prakse.

Ključne riječi: kulturna baština, mozaik, tabernakul, oltar, estetika, sakralno, umjetničko djelo

Podatci o autoru: prof. dr. art. Ivešić M [laden], Sveučilište u Mostaru, Akademija likovnih umjetnosti Široki Brijeg, Alojza Stepinca 16, 88220 Široki Brijeg, Bosna i Hercegovina, mladen.ivesic@alu.sum.ba

Ivešić, M.

ART SOLUTIONS IN THE INTERIOR OF THE MONASTERY OF ST. CATHERINE AND THE CHURCH OF THE ASSUMPTION OF THE BLESSED ONE IN KREŠEVO

Abstract: This article explores key aspects of the spatial redevelopment of the interior of the monastery and church in Kreševo, with a special emphasis on the artistic interventions that enabled the harmonization of tradition and modern artistic tendencies. Through a detailed review of elements such as the altar mosaic, ambo, baptistery, altar, tabernacle and other important segments, it will be considered how the redevelopment enabled the creation of a space that meets the aesthetic, functional and spiritual needs of the community, while at the same time preserving a deep historical and cultural heritage. The redevelopment of the interior of the monastery of St. Kate and the church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Kreševo represents an important moment in the cultural and spiritual history of this historical complex. The reconstruction was not just a technical renovation of the space, but a deep reflection on the symbolism, aesthetics and functionality of the religious space. Each element of the redevelopment was carefully considered and implemented with the aim of preserving the authenticity of the space, which allowed the church to maintain its historical importance, while at the same time becoming a space for contemporary spiritual practices.

Key words: cultural heritage, mosaic, tabernacle, altar, aesthetics, sacred, work of art

Author' s data: prof. Ph. D. Ivešić M[laden], University of Mostar, Academy of Fine Arts Široki Brijeg, Alojzija Stepinca 16, 88220 Široki Brijeg, Bosnia & Herzegovina, mladen.ivesic@alu.sum.ba

1. Uvod

Kroz višestoljetnu povijest kršćanske sakralne umjetnosti, Crkva je iznimno vješto znala rabiti sredstva umjetničke stvaralačke moći, duhovno oplemenjujući hram Božji sve modernijim likovnim rješenjima prilagođenim liturgijskoj reformi. U umjetničkom miljeu se komponente sakralnog izdižu iznad pukih motiva, preko njih umjetničko djelo postaje „svetije“.

U svakom je vremenu umjetnost tražila svoje putove, pronalazila načine kako progovoriti o temeljnim pitanjima kroz koje je tragala za smislom svojega postojanja. U strogim i vrlo zahtjevnim disciplinama umjetnik je tražio vlastitu formu, uzimao već postojeće tradicionalne vrijednosti, istodobno ih nadograđujući novim, njemu važnim vrijednostima. Otuda moralni i religiozni zahtjevi umjetničkog djela, koji se ne sastoje od težnje da umjetnost uči moralu i religiji (jer je u tom slučaju riječ o retorici, a ne o umjetnosti), već od potrebe da stav umjetnika bude prožet moralnom ozbiljnošću te stremljenjem k beskonačnom i univerzalnom.

Među temeljnim pitanjima znanstvene povijesti umjetnosti je pitanje „interpretacije“, koja ima osobitu težinu i važnost u stvaranju nekog umjetničkog djela. Interpretirati djelo likovne umjetnosti znači, prema uvriježenom mišljenju, izložiti nešto od umjetničkog djela koje stoji vidljivo našim očima i koje ne treba tek iznova stvarati.

2. Povijesni značaj rekonstrukcije

Samostan i crkva u Kreševu, smješteni u srcu bosanskohercegovačkog kraja, čine nezaobilazan duhovni i kulturni centar koji nosi bogatu povijest i tradiciju. Samostan i crkva koja datira još iz XIV. stoljeća, kroz povijest je doživjela brojne promjene, prilagodbe i nadogradnje. Iako su prostorije samostana i crkve oduvijek bile središta vjerskog života i meditacije, potreba za prostornim

preuređenjem postala je nužnost u skladu s modernim potrebama i duhovnim zahtjevima zajednice.

Preuređenje interijera crkve sv. Uznesenja BDM u Kreševu predstavlja sintezu povijesti, vjere, duhovnosti i umjetnosti. Ova rekonstrukcija ne samo da osnažuje vizualni identitet crkve, već omogućuje i dublje duhovno povezivanje vjernika s prostorom. Ostvaren je prostor koji ne samo da zadovoljava estetske i funkcionalne potrebe, već nudi i novo iskustvo duhovnosti, stvarajući most između prošlosti i sadašnjosti, tradicije i modernog izraza. Preuređenje interijera ovog svetog kompleksa nije samo tehnička intervencija; riječ je o projektu koji spaja povijest i suvremenost, umjetnost i duhovnost. Kroz pomno planiranu rekonstrukciju, prostor je prilagođen potrebama vjernika, ali je očuvao i svoju autentičnost i simboliku. Ideja je da se rekonstrukciji pristupi s jasnim ciljem – stvaranju prostora koji neće biti samo duhovno inspirativan, već i vizualno i likovno dojmljiv. Rekonstrukcija je važan čin očuvanja kulturno-historijskog naslijeđa. Svaki element preuređenja bio je minuciozno razmotren i izveden s ciljem očuvanja autentičnosti prostora, čime je omogućeno da crkva zadrži svoju povijesnu važnost, dok istodobno postaje prostorom za suvremene duhovne prakse.

3. Projekt preuređenja – potrebe, nadahnuće i vizija

Zapažanje podrazumijeva stvaralački rad koji obuhvaća postojanje unutar čulnih odnosa, kao što su veličina, kretanje, prostor, oblik ili boja. Isto vrijedi i za umjetničke aktivnosti, kad umjetnik donosi sud o prikladnosti teme ili sadržaja. Nerijetko se događa da se nesvjesno odabire upravo ono što se postiglo. Katkad se rješenje pojavljuje kako bi se ispunio stanoviti zadatak ili cilj, no postoji tvrdnja da ono nesvjesno ne bi moglo obavljati sve te radnje da mu „um“ nije podrobno pripremio teren. Spontanost ponekad može biti i kaotična, no ono što se spontano javlja na površini „uma“ zna biti podjednako

zanimljivo; ono naprosto vapi da ga stručnjaci raščlane jer je nečitko za golo oko. Stvaralački čin, u kojem bljesne iskon umjetničkog djela, zove se nadahnuće (sa stajališta duhovnog promatranja) ili čak improvizacija (već s početka oblikovanja). Ona obuhvaća još neodijeljeni „globalni“ karakter, otkud se nameće raščlanjivanje i oblikovanje, što u umjetniku stvara nemir sve dok se ne ostvari potpuno jasna oblikovna ideja. [3]

U procesu nastajanja umjetničkog djela nadahnuće je nezaobilazan trenutak, koji se ne rađa bez prethodnog konstantnog rada na vlastitoj poetici umjetničkog izražavanja. Ako je nadahnuće plod toga rada, onda je stvar tehničke naravi koliko će to djelo biti uspješno napravljeno. Međutim, kad nadahnuće dolazi iz puke dosjetke i pritom se ne nadovezuje na prethodan rad, taj rad unaprijed je osuđen na neuspjeh.

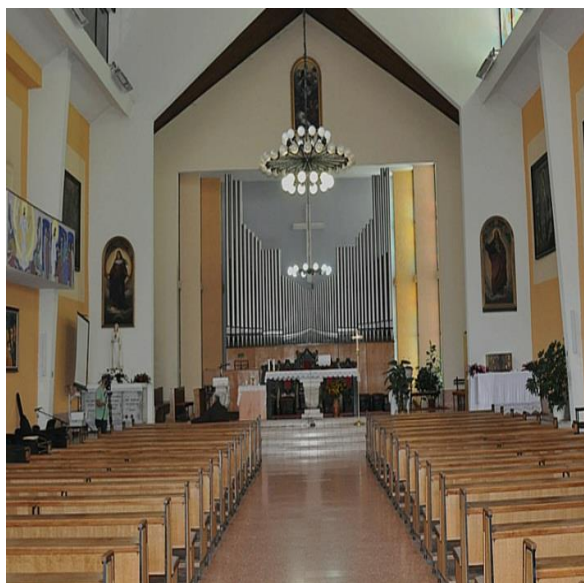
Svaki umjetnik zna da se inspiracija ili nadahnuće javljaju upravo kao mrlja neke sjene, boje, oblika ili, pak, neke zamisli. Isto tako, on zna da se njegov rad sastoji u analizi upravo te mrlje, boje, sjene ili ideje; da kroz doživljeni osjećaj jasno prikaže (primjerice, u oblicima) kako je sijevnuo trenutak prvog nadahnuća. Nadahnuće počiva kako na karakteru umjetnika, tako i na samom stvaranju, ali se ono sve više određuje, obogaćuje i raščlanjuje nizom susjednih nadahnuća drugog i trećeg reda, koja se uzajamno i s iskonskom vizijom spajaju i stvaraju konkretan oblik umjetničkog djela. Zorni karakter, koji se javlja u umjetničku djelu, određuje čitav proces oblikovanja – sve do završetka umjetničkog djela. On se razvija isprva isključivo u duhovnoj predodžbi umjetnika, da bi potom (razvijen u predodžbi) dosegao svoje određenje-smisao te se tako tek na koncu projicirao u građi konkretnog oblikovanja – gradbi likovnog djela. Taj karakter ne mora, u tijeku likovnog oblikovanja, uvijek sam sve „artikulirati“ i potom preoblikovati, odnosno modificirati, ali se nikad u potpunosti ne napušta. Ondje gdje se sve ovo zbiva,

nastaju (pod površinskim prividom dubljeg oblikovanja istoga djela) nova „konceptija“ i novo oblikovanje.

Umjetnikovi stvaralački dosezi nemalo puta pripisuju se uzrocima koji se nalaze u samoj čovjekovoj osobnosti. Stanoviti autori radije traže da im kontrolu preuzmu „više sile“, koje bi im ojačale djelovanje i zajamčile vrijednost. Likovni kritičar i estetičar John Ruskin (1819.-1900.) razmišlja o prirodi umjetnika: „Umjetnikova funkcija na ovom svijetu je da bude stvorenje koje vidi i trepti“. [2]

3.1. Potrebe i prostor crkve prije preuređenja

Samostan sv. Katarine i crkva Uznesenja BDM u Kreševu, iako bogate povijesti, suočavali su se s oštećenjima izazvanim vremenom, klimatskim uvjetima i procesima starenja građevinskog materijala. Preuređenje je bilo nužno kako bi se osigurala dugovječnost objekta, očuvala povijesna baština i spriječila daljnja oštećenja ključnih elemenata poput freski, skulptura, vitraja i drugih umjetničkih djela.

Slika 1: Crkva Uznesenja BDM, stanje prije rekonstrukcije

Liturgijske potrebe, kao i organizacija vjerskog života, mijenjaju se i razvijaju s vremenom. Tradicionalni crkveni prostori, iako duhovno značajni, ponekad ne udovoljavaju modernim zahtjevima vjerničke zajednice. Preuređenje interijera omogućilo je stvaranje prostora koji je funkcionalniji za suvremene liturgijske obrede i zajedničke aktivnosti, poput boljeg smještaja oltara, ambona i krstionice.

Slika 2: Prostor crkve nakon rekonstrukcije prve faze

3.2. Poboljšanje duhovnog iskustva i estetike prostora

Vjernici i posjetitelji crkve trebaju doživjeti prostor kao mjesto molitve, meditacije i duhovnog uzdizanja. Preuređenje je omogućilo stvaranje ambijenta koji olakšava i produbljuje duhovnu povezanost. Pomoću umjetničkih intervencija, poput oltarnog mozaika, ambona, krstionice, tabernakula i pažljivo odabranih materijala, prostor je postao vizualno povezaniji i emotivno duhovniji.

Slika 3: Pogled prema koru

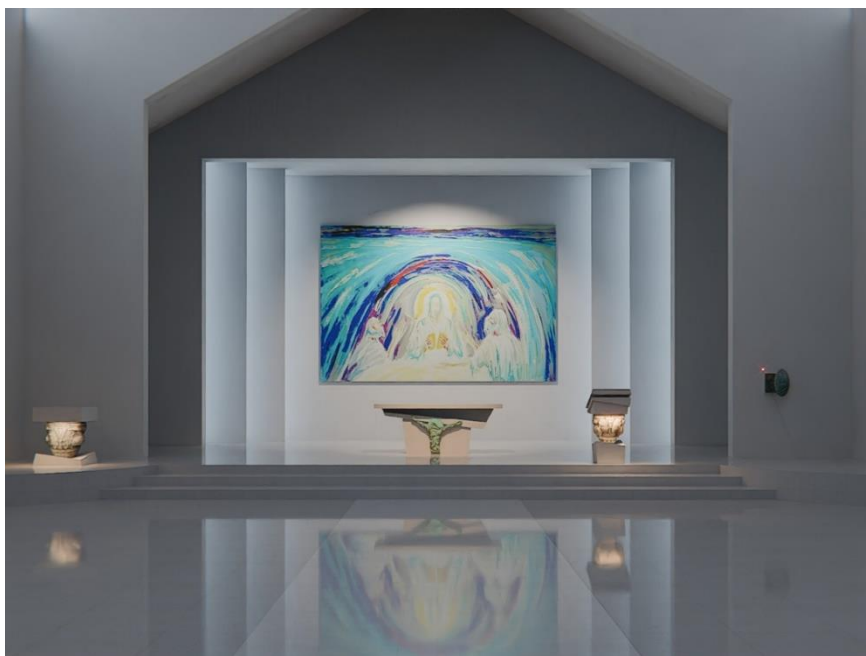
3.3. Estetska vrijednost umjetničkog djela

Za razliku od logike, koja predstavlja znanost o oblicima istine, estetika je znanost o oblicima ljepote. Za estetičara Grlića (1923.-1984.), suprotno Hegelovom razmišljanju, upravo estetika je živa po svojim vrhunskim dometima iz prošlosti, a zahvaljujući njoj su umjetnosti (usprkos prognozi njezine smrti) otvorena vrata budućnosti. [4] [6]

Kompleksnost umjetničkog djela ogleda se i u njegovoj doživljenoj raznolikosti. Ono je uvjetovano kako psihološkim, sociološkim i stilsko-povijesnim, tako i nenadomjestivim umjetničkim doživljajem. Tu često postoji golema napetost između povijesno-umjetničke i estetske vrijednosti, dok se sociološko stajalište otklanja samo ako se ono prikazuje kao jedini legitiman način promatranja te ako se sociološko značenje nekoga djela miješa s njegovom pravom umjetničkom vrijednošću. Jasna je činjenica da, ako se ne prihvati, odnosno ne shvati kompleksnost umjetničkog djela (prepletanja motiva, višeznačnost simbola, mišljenja sadržajnih i formalnih elemenata i titraji u tonalitetu nekog umjetnika koji se ne mogu analizirati) – odbacuje se najbolji dio onoga što pruža umjetnost. Svako znanstveno razmatranje umjetnosti plaća dobivenu

spoznaju razaranjem neposrednog i, na koncu, nenadomjestivog umjetničkog doživljaja. Estetska se svojstvenost umjetničkog djela ne poništava neumjetničkom prirodom svojeg podrijetla i izvanumjetničkim ciljevima svojeg začetnika. Umjetnička kvaliteta ima malo ili nimalo poveznica s okolnošću da djelo služi umjetniku za rješavanje osobnih problema. Postojeći elementi nekog umjetničkog djela, u svojoj sadržajnosti, nisu uvijek istovjetni s njegovim najimpresivnijim i najvrjednijim crtama. Estetska vrijednost nema psihološki ekvivalent; jednako duhovno raspoloženje može biti podlogom kvalitetno najraznovrsnijim proizvodima. Psihološke prilike i stanja su samo trenutačne pojave; one omogućuju djelo, ali ne sadrže tvar od koje su izrađene. Ovdje se izravno pokazuju povijesno-estetske pretpostavke umjetničko-povijesnog stajališta, gdje je umjetničko-povijesni materijal „forma“ uporabljena samo radi demonstracije temeljnih pojmova. Umjetnikova je zadaća temeljne pojmove preispitati vlastitim umjetničkim doživljajima i vlastitom slikom povijesti. Povjesničar umjetnosti Hauser (1892.-1978.) tvrdi: „Sve je u povijesti djelo individua, ali se individue uvijek nalaze u vremenski i prostorno određenoj situaciji; stoga je i njihov stav rezultat njihove predispozicije i situacije. To je ujedno i jezgra znanosti o dijalektičkoj prirodi povijesnoga procesa“. Različite etape puta kojim umjetnik ide od jednog motiva do drugog, osobnim razmišljanjima kroz ono umjetničko, mijenjaju vrijednosti na kojima se zasniva estetski učinak umjetničkoga djela. „Svaka prava umjetnost“, piše Hauser, „sadržava i mora sadržavati neku istinu, ali niti jedna znanstvena istina nema karakter totaliteta umjetničkoga djela“. Poznato je da tradicionalno estetsko mišljenje definira umjetnost pomoću pojma lijepog: lijepo je bitno obilježje umjetničkog djela. Estetika se, kao „znanost o umjetnosti“, ujedno definira i kao „znanost o lijepom“. Shodno tome, između pojma umjetnosti i pojma lijepoga nerijetko se stavlja znak jednakosti. To je naivna i neodrživa postavka: nju najrječitije demantira sama povijest umjetnosti, a osobito moderna avangardna umjetnost koja se javlja, između ostalog, u znaku

opovrgavanja tradicionalnih estetičkih kanona i najvrjednijih pojmova tradicionalne estetike, pa tako i njezina središnjeg pojma „lijepoga“. U slikarstvu jednoga Boscha ili, pak, jednoga Grosza malo je toga što bi se moglo svesti pod klasični pojam „lijepoga“. Uostalom, promatrano logički, pojam umjetnosti je u širini veći od pojma „umjetnički lijepoga“. Pogrešno je jedno umjetničko djelo okarakterizirati sviđanjem ili dopadljivošću; takvo je površno gledanje na djelo i neistinito i štetno. Naime, nema doživljaja, a ni užitka pri promatranju nekoga djela na taj način. [2] [3]

Slika 4: Vizualizacija prostora

Umjetnička sredstva sublimacije, simbolizacije i kompenzacije imaju jednu zajedničku crtu, a to je dinamična priroda umjetničkog doživljaja. Smisao je tražen između bitka i prividnosti, između subjektivnih motivacija i objektivnih ciljeva u životu, a predstavlja najčešći oblik zadovoljstva što ga može dati umjetničko djelo. Konačan sud o nekom umjetničkom djelu (ili samome umjetniku) nije uvijek stvar pojedinca, već plod mnogih naraštaja, koji ga

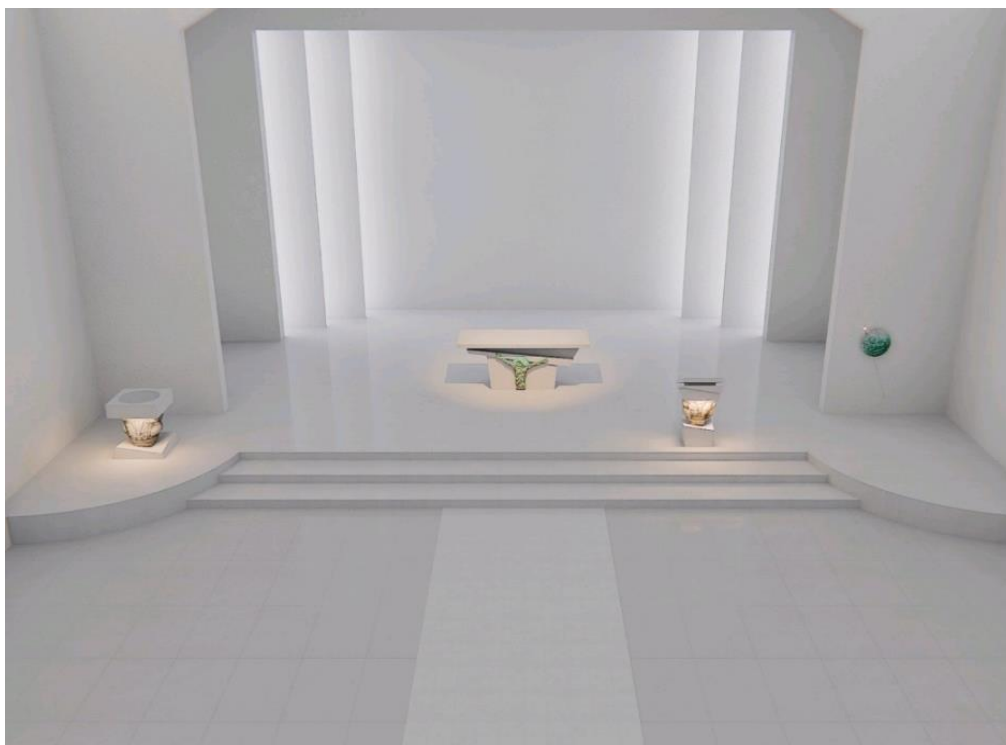
zajedno mogu višestranu rasvijetliti. Spoznati ono istinsko u djelu može samo onaj koji je spreman obnoviti umjetnikov doživljaj ostvaren u njemu.

Francuski književni kritičar M. Ferdinand Brunetiere (1849.-1906.) drži umjetnost nemoralnom jer se njezin predmet odnosi ne samo na osjetilno, nego i na pohotno u prirodi. [5]

Filozof Jacques Maritain (1882.-1973.) piše: „Ljepota za kojom umjetnik teži stvara užitak, ali to je duhovni užitak koji nema ništa zajedničko s osjetilnim sviđanjem ili nasladom. Kad bi umjetnost išla za tim da proizvede nasladu, bila bi lažljiva. Kad bi umjetnost težila samo za osjetilnim dojmom i strastvenim uzbuđenjem, iznevjerila bi samu sebe i opteretila se neistinom. Umjetnička djela proizvode radost ili intelektualni užitak, ali ta se radost ne osjeća u samom činu spoznaje. Bilo bi bolje reći da se radost izliva iz tog čina kad predmet spoznaje savršeno zadovolji ljudski um". Radost je, samim time, znak postignutog umjetničkog zadovoljstva. [3] [4]

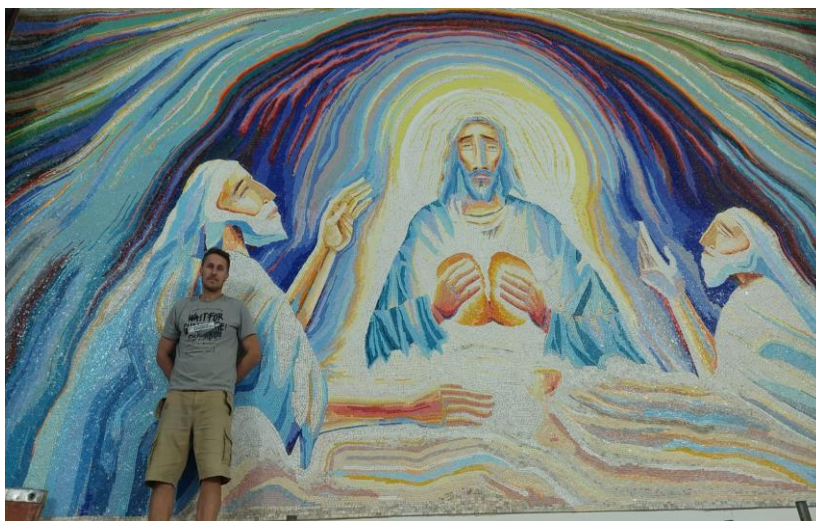
4. Osvježavanje prostora u skladu s modernim umjetničkim izrazom

Stvaranje umjetničkog djela je čin kojim se izvršava ne samo jedna umjetnička i intelektualna spekulacija, nego i jedan bitan tehnički postupak. Ne smije se izgubiti iz vida iznimno važna činjenica: autor je taj koji izborom i primjenom tehnike pruža djelu ne samo izvrsnost, negoli čak i njegovu egzistenciju, u punom smislu te riječi. Izraz se također tumači kao integralni dio elementarnog, opažajućeg procesa. Katkad se za njega kaže kako je opažanje produkt mašte, a podrazumijeva se da izraz doseže dalje od promatranog modela. Njegov apsolutni vid ovisi o stvaralačkoj svijesti u samom djelu, dok izraz kao relativni vid ovisi i o shemi simbola koji egzistiraju u umjetniku ili njegovoj sredini. Stoga se izbjegava shemama i simbolima određivati vrijednost, normu i sud o samome djelu.

Slika 5: Vizualizacija prostora

Kad je riječ o sakralnoj umjetnosti, gotovo se uvijek postavlja pitanje otkud dolazi izvor svetosti nekog umjetničkog djela. Svetost je ključna komponenta koja posvećeni prostor obavija koprenastom simbolikom, jer projektiranje oltarne slike ne može se promatrati tek kao pitanje pukog ukrašavanja. Naime, sakralna umjetnost crkvi daje završni element koji pretvara dvoranu štovanja u nagovještaj dvorane nebeskoga slavlja. Sakralna umjetnička djela oduvijek tragaju za novim oblicima kroz koje će jasnije izraziti vlastitu formu i smisao, a pritom zadržati i one već provjerene oblike i forme. U svakom je vremenu sakralna umjetnost tražila svoje putove te pronalazila načine na koje progovara o temeljnim pitanjima dok traga za smislom svojega postojanja.

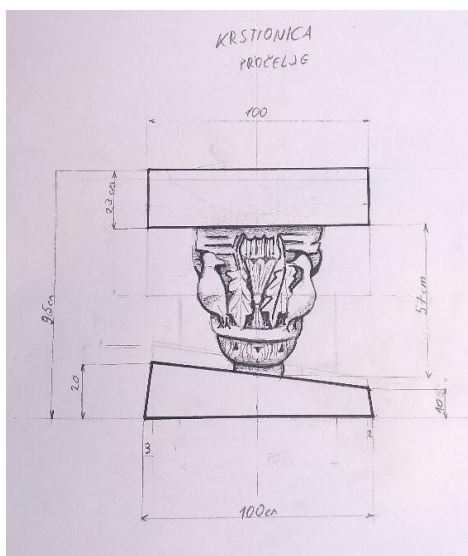
Slika 6: Mozaik, muransko staklo

Prvotna ideja bila je da oltarna slika u prezbitteriju crkve franjevačkog samostana sv. Katarine u Kreševu (vidjeti slike 4. i 6.) bude s tematskim prikazom Krista (*Prepoznaše ga u lomljenju kruha*). Kompozicijski je slika načinjena tako da je u njezinu središnjem dijelu naglasak isključivo na liku Krista. Dva apostola, koja se svojom bočnom postavkom (profilom) nalaze Kristu s jedne i druge strane, usmjeravaju promatrača na centralni dio slike. Takvom se kompozicijom željelo vjernike što više povezati s Kristom kao središnjom figurom unutar crkve. Struktura mozaika u svojoj pozadini ima konkavno-dinamičan oblik, kojim se dodatno stavlja naglasak na samoga Krista. Struktura ploha je usitnjena, a aglomeracijskom metodom tretiranja forme uspostavio se kompatibilan odnos i povezanost s ostalim umjetničkim radovima u crkvi. Takvim načinom dinamičnosti forme, središnji dio crkve (prezbitterij) u konačnici je postao najistaknutijim, a samim time i najsvečanijim dijelom crkvenog zdanja. Stoga je i slika izvedena najsvečanijom slikarskom tehnikom – mozaikom, u dimenzijama 6x8 metara.

Slika 7: Nastajanje mozaika, muransko staklo

Premda su povijest i tradicija crkve i samostana neizbrisivi dijelovi njihova identiteta, preuređenje je omogućilo da se prostor i u budućnosti razvija u skladu s modernim umjetničkim i arhitektonskim trendovima. Integracija suvremenog umjetničkog izraza kroz umjetnički rad učinila je da prostor zadrži svoju duhovnu i kulturnu vrijednost, ali i otvori za novi umjetnički jezik i pristupe koji se usklađuju s današnjim potrebama vjernika i posjetitelja.

Slika 8: Skica krstionice

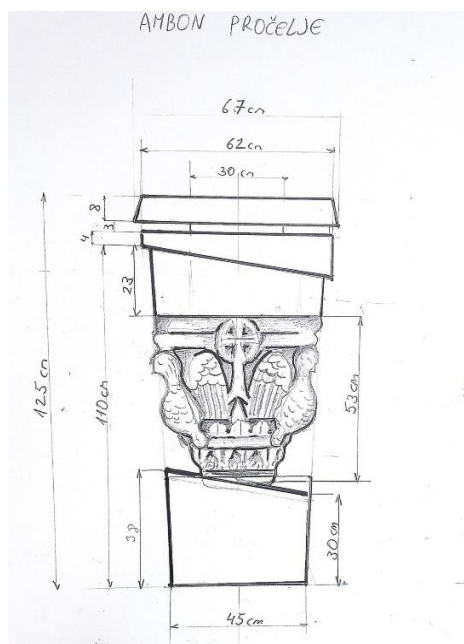

Slika 9: Idejno rješenje krstionice

Postoje tumačenja kako su prikazivanja u pojednostavljenoj formi tek pokušaji „uma“ da učini razumljivijom „osjetilnu“ okolinu, koja se time pokušava oblikovati u jednostavno organiziranu formu. U takvim tumačenjima postoje dvije suprotstavljene polazne točke: s jedne strane je zavidljivost sadržaja, a s druge je forma s neizbježnim preduvjetom vizualnog razumijevanja. Stoga krstionica kreševske crkve uspješno spaja elemente tradicionalne kršćanske simbolike s modernim umjetničkim pristupima. Tradicionalno, krstionica je u crkvi oduvijek mjesto posvećeno sakramentu, često smješteno u blizini glavnog ulaza u crkvu jer samo krštenje predstavlja svojevrsni „ulazak“ u kršćansku zajednicu. U novom dizajnu, pak, krstionica unutar crkve u Kreševu (vidjeti sliku 9.) smještena je desno od oltara. Pri njezinoj izradi korišteni su materijali koji odražavaju tradiciju (poput kamena), ali u kombinaciji modernih i tradicionalnih formi, čime se stvara kontrast između starog i novog, uz istodobno odražavanje duboke povezanosti s kršćanskom simbolikom.

Kamen – iznimno često korišten materijal u izradi krstionica – simbolizira čvrstinu vjere i postojanost Kristove prisutnosti, a moderni elementi (poput

bronce) unose dinamiku, refleksiju i svjetlost u cijeli sakralni prostor. Korištenje čistih, stiliziranih formi, pak, može se promatrati kao simbol pročišćenja, dok svjetlost koja dopire u taj prostor stvara osjećaj otvorenosti i duhovne uzvišenosti.

Slika 10: Skica ambona

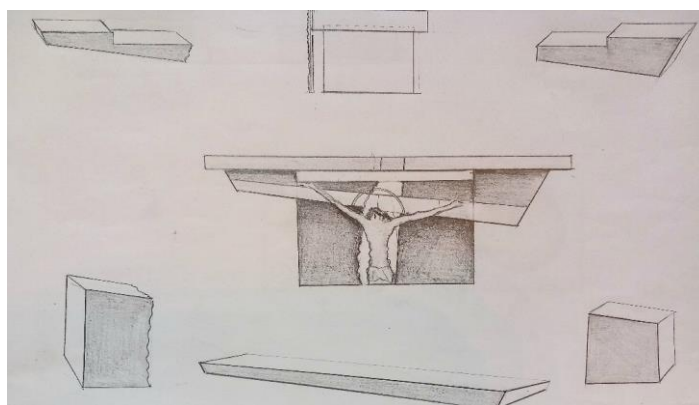
Slika 11: Vizualizacija ambona u prostoru

Ambon nije samo fizički objekt, već ima snažnu simboličku funkciju u crkvenom prostoru. On označava mjesto gdje vjernici dolaze u kontakt s Božjom Riječju, koja je temelj kršćanske vjere i života. Ambon je, dakle, most između vjernika i svetih tekstova, čineći Riječ Božju pristupačnom i relevantnom u svakidašnjem duhovnom životu.

U kreševskoj crkvi ambon (vidjeti sliku 11.) je projektiran tako da odražava duhovni značaj cjelokupnog prostora, ali istovremeno i integrira i povezuje suvremene umjetničke i klasične arhitektonske elemente i pristupe. Kroz preuređenje, ambon je postao ne samo funkcionalni objekt, već i zasebni umjetnički komad koji se savršeno uklapa u vizuru prostora.

Umjetničke promjene usmjerene su tek na stvaranje prostora koji potiče tišinu, introspekciju i povezanost s duhovnim svijetom, čineći svakidašnju molitvu i liturgiju još dubljim iskustvom.

Oltar, kao najsvetiji element crkve, mjesto je na kojem se obavljaju sakramenti, s naglaskom na euharistiju. Oltar je i u kreševskoj crkvi ključna točka koja priziva pozornost vjernika, ali i središnje mjesto molitve i duhovnog uzdizanja. Upravo zbog toga, preuređenje oltara modernim umjetničkim intervencijama (kombinacijom kamena i bronce) te povezivanje sa slikom oltarnog mozaika unosi novu simboliku u prostor, pritom ne narušavajući ništa tradicionalno. Oltar je mjesto ne samo liturgijskog okupljanja, nego i duhovnog povezivanja s Božjom prisutnošću. Stoga se u njegovoj modernoj izvedbi materijali poput kamena i bronce i koriste kako bi se stvorila uravnotežena simbioza materijalnosti i duhovnosti. U crkvi u Kreševu (vidjeti sliku 13.) oltar posjeduje elemente koji naglašavaju jednostavnost, ali imaju i duboko simboličko značenje: prožimanje više njegovih tema i motiva ujedno predstavlja jedinstvo Kristova tijela i krvi. Tijekom njegova preuređenja oltar je postajao sve moderniji, a usput je zadržao svoju temeljnu funkciju pružanja središnjega prostora za molitvu, obrede i refleksiju. Suvremenim pristupom njegovoj obnovi svakako mu se nastojao dati umjetnički pečat, ali bez narušavanja duboke simbolike i svetosti koju oltar sobom nosi.

Slika 12: Skica oltara

Slika 13: Vizualizacija oltara u prostoru

Reljef tabernakula u crkvi u Kreševu (vidjeti slike 14. i 15.) osmišljen je u bronci i predstavlja iznimno izražajan umjetnički element koji spaja duboku simboliku, vjerski kontekst i suvremeni umjetnički izraz. Tabernakul, kao sveto mjesto u crkvi koje čuva Presveto, ključnim je dijelom svakog vjerskog prostora, a njegova izvedba u bronci dodatno naglašava njegovu svetost i trajnost.

Slika 14: Rad u procesu modelacije

Tabernakul nije samo dekorativni element – on u sebi nosi i snažnu duhovnu poruku. Korištenje bronce – materijala koji simbolizira postojanost i trajnost – daje ovom reljefu duboku simboliku vječne Božje prisutnosti u crkvenom prostoru. Njegova brončana izvedba omogućava detaljan i snažan prikaz, čineći ga još povezanim sa središnjim umjetničkim djelom – oltarom, s kojim se posve prirodno uklapa u arhitekturu crkve, dok istodobno skupa privlače fokus vjernika pozivajući ih na kontemplaciju.

Sam dizajn reljefa može sadržavati motivske elemente poput prikaza simbola svetosti, scena iz života Isusa Krista utemeljenih na liturgijskoj i teološkoj tradiciji... U mnogim slučajevima, reljefi na tabernakulima predstavljaju središnje sakramentalne trenutke, poput Kristova prikaza u obliku janjeta ili prisutnosti Duha Svetoga, čime se dodatno naglašava duhovna važnost ovoga dijela crkvenog zdanja. Reljef u bronci, s obzirom na njegovu tehniku i materijal, donosi suvremen pristup tradiciji, spajajući estetsku ljepotu i duboko duhovno značenje, čime postaje savršenom poveznicom prošlosti i sadašnjosti te sponom tradicionalnih liturgijskih elemenata s modernim umjetničkim pristupom. Ovaj tabernakul ne samo da ukrašava crkvu, nego joj udahnuje i snažnu duhovnu dimenziju, pozivajući vjernike da u njegovoj blizini osjete prisutnost svetosti Božje ljubavi.

Slika 15: Tabernakul, bronca

Evolucija moderne umjetnosti (kroz predmet i njegov paradigmatični oblik umjetničkog djela) događa se iz unutarnjih razloga, odnosno zbog opadanja vrijednosti samoga predmeta. Nerijetko umjetnici prikazivanje stvarnosti svode na vizualni osjećaj fizičkih i psihičkih sila koje leže u osnovi prirode te na njihovo uzajamno djelovanje. Time oni izražavaju harmoniju i disharmoniju, dominaciju i koordinaciju, bliskost i kontrast, kretanje i mir, ravnotežu i neuravnoteženost. Gledajući obrnuto – s gledišta forme, osnovni nepredmetni sklopovi nisu apstraktni, već pravi elementi poimanja – gradbeni je to materijal kojeg umjetnik koristi prikazujući strukturu svijeta kakvu njegov temperament i nagon osmišljavaju. [1]

Slika 16: Stanje crkve prije rekonstrukcije interijera

Slika 17: Stanje crkve nakon rekonstrukcije interijera

Zašto je umjetničko djelo uopće načinjeno, i zbog čega upravo na takav način?! Psiholozi razmatraju funkciju i djelovanje umjetničkog djela unutar postojećeg ambijenta. Zbog čega ono izgleda kako izgleda, zbog čega govori ono što govori? Svako izravno tematiziranje svega umjetničkog unaprijed je osuđeno na puko umnažanje sudova o umjetničkom, pri čemu je posve onemogućeno istinsko raspoznavanje deskriptivnosti u umjetničkom pogledu. Bez obzira na sporadične efekte kojima umjetničko djelo uljepšava stvarnost (time što stvarne probleme prikriva ili ih, pak, prikazuje i rješava lakše negoli je to moguće u zbilji), ono raspolaže nizom sredstava prikladnih da ga, makar privremeno, izmiruju sa strogošću života. Doista, umjetnost smiruje samim time što prijetećem kaosu daje svrhu, smisao i značenje.

5. Zaključak

Prostorno preuređenje interijera crkve i samostana u Kreševu predstavlja važan iskorak u očuvanju kulturne baštine, ali i u stvaranju prostora koji ujedinjuje duh suvremenosti i duhovnosti. Kroz minuciozno promišljene umjetničke intervencije poput oltarnog mozaika, rekonstrukcije oltara, ambona i krstionice, obnovljeni interijer ne samo da zadovoljava funkcionalne i liturgijske potrebe, već postaje i prostor koji potiče duhovnu introspekciju i meditaciju.

Uspješno usklađujući tradicionalnu simboliku i umjetnički izraz s modernim pristupima, preuređenje je omogućilo stvaranje ambijenta koji je povezan s poviješću, ali i prilagođen potrebama suvremenih vjernika. Svaki element prostora, od pomno odabranih materijala pa sve do umjetničkih detalja, doprinosi stvaranju okruženja koje nije samo vizualno dojmljivo, nego i duhovno inspirativno.

Preuređenje crkve u Kreševu proizvelo je ambijent u kojem vjernici imaju prigodu osjetiti duboku povezanost s duhovnim svijetom, dok istodobno uočavaju i nove umjetničke vrijednosti. Ostvareni balans između prošlosti i sadašnjosti, ali i tradicije i moderniteta, čini crkvu u Kreševu jedinstvenim duhovnim središtem koje ne samo da čuva, nego i oživljava višestoljetnu kulturnu baštinu, udahnujući u nju svjež dah duhovnosti i čaroliju suvremene umjetnosti.

Literatura

- [1] Arnhajm, R., Prilog psihologiji umetnosti, (sabrani eseji), S K C, Beograd, 2003.
- [2] Beljkešić, D., Mihaljević, B., Perišić, B., Likovna umjetnost 2, Svjetlost, Oour, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1989.

- [3] Hauser, A., Filozofija povijesti umjetnosti, Matica hrvatska Zagreb, Zagreb, 1963.
- [4] Kupareo, R., Čovjek i umjetnost, Ogledi iz estetike, str. 21-80, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- [5] Kupareo, R., Umjetnik i zagonetka života, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982.
- [6] Magjer, N., Umijeće crtanja, Gledati, vidjeti, crtati, August Cesarec, Zagreb, 1985.

